

вопросов правовой социализации, представлены характеристики правовой личности, обоснованы механизмы ее формирования, определены типологические характеристики правового поведения подростков.

Ключевые слова: социализация, правовая социализация, личность, правовая личность, социализированный индивид, подростковый возраст, правовое поведение, механизм правовой социализации.

SUMMARY

I. Goroshnikova. Legal socialization as process of forming legal personality in teens.

In the article questions of forming teenagers' legal personality in the process of legal socialization have been opened, the analysis of modern researches on this problem is done, the objective state of study questions of legal socialization is considered, legal personality characteristics is presented, the mechanisms of its forming are grounded, tipological descriptions of teenagers legal conduct are determined.

Key words: socialization, legal socialization, personality, legal personality, socializing individual, teens, legal conduct, mechanism of legal socialization.

УДК 37. 013. 74

М.О.Гупал

Сумський державний педагогічний
університет ім. А.С.Макаренка

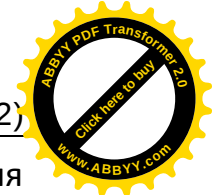
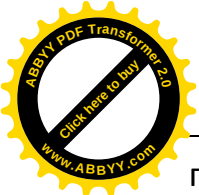
СПРИЯТЛИВИЙ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ У ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕКТИВІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ФОРМУВАННЯ

У статті подано визначення соціально-психологічного клімату педагогічного колективу, його показників, які сприяють ефективній роботі школи; конкретизовано його функції, які він повинен виконувати. На підставі аналізу теоретичних досліджень зроблено спробу визначення шляхів формування сприятливого соціально-психологічного клімату, впливу педагогічного колективу на колектив учнів як одного з факторів їх спільної ефективної навчальної і виховної діяльності.

Ключові слова: соціально-психологічний клімат, групоутворення, групова сумісність, стиль керівництва, міжособистісні відносини, самовизначення, взаємини, педагогічний колектив, учнівський колектив.

Постановка проблеми. Сучасні реформи в освіті є складним багатовимірним процесом змін. У законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» та в національній програмі «Освіта. Україна XXI століття» одним із напрямів реформування освіти визначено створення умов для професійної діяльності педагогічних працівників, спрямування всіх зусиль на реалізацію соціально-психологічних функцій управління з метою формування педагогічного колективу для продуктивної роботи з вирішення одного з найважливіших завдань педагогіки – виховання особистості.

Педагогічний колектив формує й виховує, передає молоді знання й досвід, накопичений людством. Саме тому діяльність кожного

педагогічного закладу повинна бути спрямована на створення сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі.

Аналіз актуальних досліджень. Вивченню цього питання присвячено багато соціально-психологічних, педагогічних та соціологічних праць. Загальнотеоретичне дослідження проблеми формування сприятливого соціально-психологічного клімату в педагогічному колективі відображено у працях зарубіжних (М. Барлінгейм, Р. Болуїс, Д. Гопкінз, Є. Маккі та ін.), російських (Н. Дежнікова, О. Ковальов, Є. Кузьмін, О. Лутошкін та ін.) та вітчизняних науковців (Н. Волкова, В. Воднік, М. Молочко та ін.).

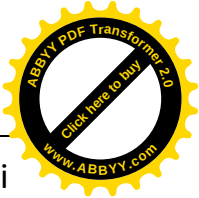
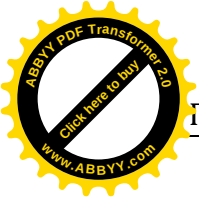
Для нас поняття «соціально-психологічний клімат» викликає зацікавленість як один з факторів ефективної роботи школи, визначений теоретиками «ефективної школи» Д. Коулменом, П. Мортімором, М. Руттером.

Мета статті – дати характеристику сприятливого соціально-психологічного клімату в педагогічному колективі навчального закладу, визначити шляхи його формування.

Виклад основного матеріалу. Соціально-психологічний клімат психологи визначають як інтегральну характеристику системи міжособистісних відносин у групі, що відображають комплекс вирішальних психологічних умов, які або забезпечують успішне протікання процесів групоутворень й особистісного розвитку, або, навпаки, перешкоджають цьому. Соціально-психологічний клімат складається в тісній взаємодії і під впливом безлічі факторів – від успіхів і досягнень колективу, від організації праці і стилю керівництва до форм і методів матеріального і морального стимулювання, поліпшення праці і побуту працівників, рівня їхньої освіченості, вихованості, соціальної активності та ін.

Сприятливий соціально-психологічний клімат в колективі напряму пов'язаний з рівнем соціально-психологічного розвитку останнього. Різнобічному вивченню педагогічних кадрів сприяють спостереження за роботою вчителя на уроці і в позаурочний час, аналіз шкільної документації, анкетування вчителів та учнів, бесіди з учителями з питань шкільного життя, психолого-педагогічних та інших проблем, спостереження за настроєм учителя, манерою його спілкування з колегами та учнями, поведінкою в різних педагогічних ситуаціях.

Важливим у контексті нашого розгляду є визначення показників сприятливого соціально-психологічного клімату:

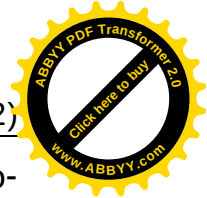
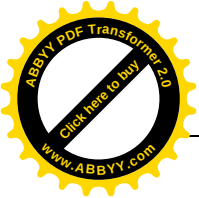

- високий рівень інформованості всіх членів групи про цілі і завдання спільної діяльності;
- високий ступінь опосередкованості міжособистісних відносин і взаємооцінювання в колективі;
- адекватне розуміння всієї відповідальності за успіхи та поразки у груповій діяльності;
- високий показник ціннісно орієнтованої і предметно-ціннісної єдності, здатності і готовності членів групи до проявів особистісного самовизначення;
- задоволеність членів колективу своїм перебуванням у ньому, процесом і результатами праці;
- визнання авторитету керівників, які поєднують ознаки формальних і неформальних лідерів;
- мажорний життєстверджуючий настрій у колективі;
- високий ступінь участі членів колективу в управлінні та самоуправлінні колективом;
- згуртованість та організованість членів колективу;
- свідомо дисципліна;
- продуктивність роботи;
- відсутність плінності кадрів [1, 36–70]

Сприятливий соціально-психологічний клімат виступає як один із вирішальних факторів ефективної групової діяльності.

Це визначається значною мірою груповою сумісністю і погодженістю. Змістовна характеристика соціально-психологічного клімату в колективі пов'язана з відношеннями між людьми, з їх настроєм, самопочуттям, задоволеністю в процесі спільної діяльності і спілкування. Саме тому соціально-психологічний клімат має виконувати такі функції:

- консолідуючу (згуртованість членів колективу, об'єднання колективних зусиль на вирішення навчально-виховних завдань);
- стимулюючу (створення «емоційних потенціалів колективу», його життєвої енергії, яка потім реалізується в педагогічній діяльності);
- стабілізуючу (забезпечення стійкості внутрішньокolleктивних відносин, створення необхідних передумов для успішного входження в колектив нових педагогів);

– регулюючу (затвердження норм взаємовідносин, прогресивно-етичної оцінки поведінки членів колективу).

Головна визначна особливість педагогічного колективу полягає у специфіці професійної діяльності, а саме в навчанні та вихованні підростаючого покоління.

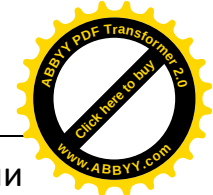
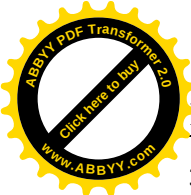
Ефективність професійної діяльності педагогічного колективу визначається рівнем педагогічної культури його членів, характером міжособистісних відносин, розумінням колективної та індивідуальної відповідальності за життя учнів, їх навчання та виховання.

Важливо наголосити й на тому, що соціально-психологічний клімат пов'язаний зі стилем керівництва і лідерства у групі.

Зрозуміло, що директивний стиль і стиль потурання управління не можуть бути визначені як такі, що підтримують психологічну атмосферу в колективі. Єдиною альтернативою, згідно з визначенням Д. Гоулмана, виступає демократичний стиль керівництва і лідерства, який базується на співробітництві «кожного з кожним». Таких висновків дійшли вчені-психологи Великобританії (Д. Болуїс, Є. Маккі та ін.), проаналізувавши дослідження з цього питання, які проводилися в 42 школах країни. Виявом прихованого зв'язку між успішністю школи і стилями лідерства, якими користувалися керівники, став емоційний клімат. Якщо директор уміло і тактовно використовував свій «управлінський репертуар» (уміння слухати, донести натхнення завдання до колективу) у роботі з колективом, клімат у такому колективі був найсприятливішим. Якщо ж лідерський стиль керівника був незмінним і в «командному реєстрі», учителі школи були деморалізовані [3, 98].

Взаємозв'язок між домінуючими лідерськими стилями та соціально-психологічним кліматом у групі був деталізований Д. Гоулманом та його колегами в межах концепції емоційного інтелекту. Згідно з цією концепцією існують шість лідерських стилів: ідеалістичний, навчальний, товариський, демократичний, амбітний і авторитарний, серед яких перші чотири визначені резонансними, два а останні – дисонансними. На думку вчених, резонансні стилі в цілому позитивно впливають на сприятливий соціально-психологічний клімат, а дисонансні – негативно.

Однією з важливих характеристик педагогічного колективу є психологічний клімат (відносно стійкі стани вчительського колективу,

значущі для діяльності його членів), який може бути сприятливим чи несприятливим, добре чи погано впливати на самопочуття.

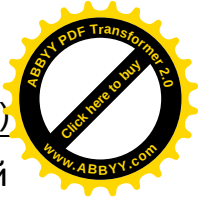
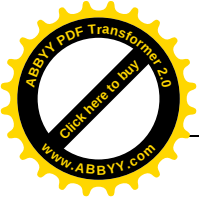
Дослідження дають підстави стверджувати, що психологічний клімат може розглядатися як поліфункціональний показник:

- рівня психологічної залученості людини до діяльності;
- міри психологічної ефективності цієї діяльності;
- рівня психологічного потенціалу особистості і колективу, не тільки реалізованих, але й прихованих, невикористаних резервів і можливостей;
- масштабу і глибини бар'єрів, що лежать на шляху реалізації психологічних резервів колективу [1, 36–70].

На підставі аналізу теоретичних досліджень можна визначити шляхи формування сприятливого соціально-психологічного клімату:

- вивчення соціально-психологічного клімату в колективі (діагностування);
- удосконалення добору, розташування, виховання кадрів, комплектування колективу з урахуванням соціально-психологічної сумісності людей;
- удосконалення організації праці на основі принципів наукової організації праці;
- постановка перед колективом цікавої, корисної для суспільства та членів колективу мети, досягнення якої потребує напруженої творчої праці;
- гнучке регулювання стосунків у колективі, усунення суперечностей між діловими та особистими відносинами в системі міжособистісних відносин;
- удосконалення матеріальної бази установи та умов праці і життя колективу;
- удосконалення стилю керівництва з урахуванням особливостей колективу та вимог суспільства до установ освіти;
- удосконалення організаційних форм управління.

Доцільно зазначити, що педагогічна діяльність учителів відбувається в тісній взаємодії з колективом школярів і соціально-психологічний клімат педагогічного колективу впливає на формування міжособистісних відносин у колективі учнів, на формування їх адекватної самооцінки та бажання вчитися. Педагогічний колектив, у якому панує сприятливий клімат, є прикладом для створення в учнівських колективах атмосфери психологічного комфорту, розуміння і підтримки.

У категоріях науки управління і системного підходу педагогічний колектив є системою, яка управляє, а учнівський колектив – системою, якою управляють. Саме тому в установі освіти на психологічному кліматі позначаються відносини не лише колег по роботі, а й відносини з тими, на кого вони впливають за характером своїх професійних відносин.

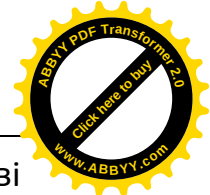
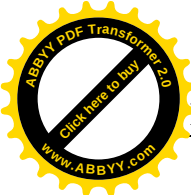
Педагогічні, виховні самою своєю суттю, колективи навчальних закладів дають учням уявлення про колектив дорослих, про систему взаємовідносин у ньому, про спільну діяльність. Ця обставина стимулює педагогічний колектив до самоорганізації, постійного самовдосконалення. Педагогічна діяльність колективу вчителів відбувається в тісній взаємодії з колективом школярів. Вирішення педагогічних завдань залежить від того, якою мірою і як використовується виховний потенціал учнівського колективу.

Задоволеність педагогів стосунками з учнями набуває зараз великого значення у зв'язку з демократизацією та гуманізацією навчально-виховного процесу. Для педагога завжди мало значення, як саме ставляться до нього діти.

Постійні відносини педагога з дітьми – одна з найголовніших умов у роботі; потужний поштовх до вдосконалення педагогічної майстерності; розвитку творчості, активності учнів; співучасті та спільної взаємовідповідальності учнівського та педагогічного колективів. Така організація колективного життя вимагає, щоб кожен учень сприймав шкільний колектив як сферу вираження самого себе, самоствердження.

В умовах посилення уваги до особистості як до суб'єкта діяльності і спілкування важливо визнати, що і педагогічний, і учнівський колективи виступають об'єктами управління і власного саморозвитку. Педагогічний колектив як джерело величезного інтелектуального, виховного потенціалу, безумовно, є суб'єктом виховання не лише відносно до дитячого колективу, але й відносно до самого себе [4, 18].

Соціально-психологічний клімат педагогічного колективу виступає одним із найважливіших індикаторів готовності організації до ефективного вирішення завдань, що постають перед нею, впливає на рівень сформованості особистості учня, а отже, є індикатором його успішності. Ефективність спільної діяльності залежить від оптимальної реалізації групових можливостей. Сприятлива атмосфера у групі не лише продуктивно впливає на її результати, але й змінює людину, формує її нові можливості і виявляє потенціальні.

Виникає соціально-психологічний тип взаємовідносин на основі усвідомлення учнями своєї належності до одного колективу. В таких колективах нормою стає взаємодопомога та співробітництво, взаємний контроль та відповідальність, і прикладом таких відносин повинен бути колектив педагогів.

Висновки. Підсумовуючи наше дослідження, можна відзначити, що сприятливий соціально-психологічний клімат педагогічного колективу справляє вплив на формування учнівського колективу, позитивний характер взаємовідносин з ним та загальну ефективну роботу навчального закладу в цілому.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у вивченні динаміки розвитку реформаційних процесів, які можуть впливати на шляхи формування сприятливого соціально-психологічного клімату педагогічного та учнівського колективів, та з'ясуванні сутності кожного з його показників.

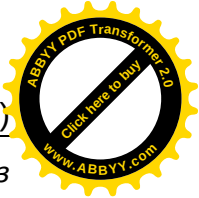
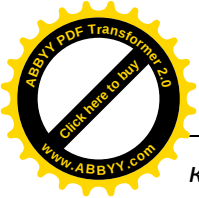
ЛІТЕРАТУРА

1. Воднік В. Структура соціально-психологічного клімату колективу, шляхи його регуляції та формування / В. Воднік // Бюлетень. – № 5. – С. 36–70.
2. Волкова Н. П. Соціально-психологічний клімат у педагогічному колективі : посіб. / Н. Волкова. – К. : Академія, 2001.
3. Гоулман Д. Эмоциональное лидерство. Искусство управления людьми на основе эмоционального интеллекта / Д. Гоулман. – М., 2005. – С. 98.
4. Дежникова Н. Педагогический коллектив школы / Н. Дежникова. – М., 1984. – С. 18.
5. Кондратьев М. Ю. Психология отношений межличностной значимости / М. Кондратьев, Ю. Кондратьев. – М. : Изд-во «ПЕРСЭ», 2006. – 272 с.
6. Молочко М. Ф. Формування соціально-психологічного клімату в педагогічному колективі / М. Ф. Молочко // Рідна школа. – 2004. – № 4. – С. 52–53.
7. Молочко М. Ф. Формування сприятливого соціально-психологічного клімату в педагогічному колективі дошкільного закладу / М. Ф. Молочко // Творча особистість учителя : проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. / р. кол. Гузій (відп. ред.) та ін.]. – К. : НПУ, 2001. – Вип. 6. – С. 246–252.
8. Осмоловская И. М. Дифференциация процесса обучения в современной школе / И. Осмоловская. – М. : Изд-во Моск. психол.-соц. ин-та ; Воронеж: МОДЭК, 2004. – 176 с.

РЕЗЮМЕ

М.А. Гупал. Благоприятный социально-психологический климат в педагогическом коллективе и способы его формирования.

В статье представлено определение социально-психологического климата педагогического коллектива, его показателей, которые способствуют эффективной работе школы; конкретизированы его функции, которые он должен выполнять. На основе анализа теоретических исследований сделана попытка определения путей формирования благоприятного социально-психологического

климата, влияния педагогического коллектива на коллектив учащихся как одного из факторов их совместной эффективной учебной и воспитательной деятельности.

Ключевые слова: социально-психологический климат, группообразование, групповая совместимость, стиль руководства, межличностные отношения, самоопределение, взаимоотношения, педагогический коллектив, коллектив учащихся.

SUMMARY

M. Gupal. Favourable social-psychological climate in a teaching stuff and ways of its forming.

In the article the determinations of social-psychological climate, its indexes which promote an effective work of school are given; functions which it must execute are specified there. On the basis of analysis of theoretical researches an attempt to define the ways of forming favourable social-psychological climate, influence of teaching stuff on the students' stuff as one of factors of their joint effective educational and educator activity is done.

Key words: social-psychological climate, trunking, group compatibility, style of guidance, interpersonal relations, self-determination, mutual relations, teaching stuff, students' stuff.

УДК 37 (09)

Л. О. Коробова

Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ДІТЬМИ-ВИХОВАНЦЯМИ ДИТЯЧОГО БУДИНКУ

У статті розглянуто соціально-педагогічні особливості роботи з дітьми-вихованцями дитячого будинку. Розкрито систему знань та умінь, якими має володіти соціальний педагог для ефективної співпраці з такою категорією дітей, а також особливості соціально-педагогічної та культурологічної підготовки спеціалістів для роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування.

Ключові слова: дитячий будинок, соціалізація, соціальний педагог, дитина-сирота, дитина, позбавлена батьківського піклування, підготовка, знання, уміння, навички.

Постановка проблеми. За останні роки зросла роль діяльності соціальних педагогів. Значний контингент осіб, які потребують допомоги – це діти, котрі, опинились у скрутній життєвій ситуації. Вагому частину таких дітей складають діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування – вихованці дитячих будинків та притулків. Дослідження проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з такими дітьми набуває пріоритетного значення. За даними Державного комітету статистики, загальна кількість дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які можуть бути усиновленні, станом на грудень 2010 року, складає 29958 осіб [7].